

ОДИН ІЗ КАМЕНЯРІВ НА ГОСТИНЦІ СЛОВА

Є учені й мистці, які визначають свої епохи, стаючи їх не завжди примітними, але неодмінними елементами. Без їх наукової праці, мистецької творчості національна культура й наука була б схожа на сир із незаповненими лакунами й порожнинами. Ці учені й поети, може, і не визначають історичних подій і політичних концепцій, не блищать мертвим світлом яскравих зірок на велелюддях повсякденної суєти. Але вони є тими каменярами, які обтісують і надають досконалості камінню культури, традиції, слова (Слова!) і вкладають із них гостинець, що лучить минуле та сучасне із майбутнім – творять національну культуру, розширюють простір тривання єдності, за Шевченком, “мертвих, живих і ненароджених”. Зрештою, виховують нові генерації, які, збагачені досвідом попередніх каменярів, будуватимуть нові шляхи, моститимуть мости, зводитимуть храми, будинки, фортечні мури й високі вежі національної культури, нестимуть її надбання для майбутніх поколінь.

Професор Михайло Шалата – серед тих покликаних і вибраних каменярів, на праці яких тримається й будується гостинець української культури.

Він народився в рік 1937-ий, який залишатиметься в історичних анналах ХХ віку як рік випробувань для України та Європи. Рідне село Бертешів, неподалік від Ходорова, де йому “дарували солов’ї / Зворушливі дієзи і бемолі, / І виснув місяць крапкою від “і” / За Пасікою над вершком тополі” (“Бертешів”). Ця земля щедро родила і мистців, і борців для українського й інших народів.

Дитинство та юність його припаде на голодні й холодні воєнні роки, змін держав і кордонів, післявоєнних заграв боротьби з окупантом.

Доля подарувала йому Дрогобич. Доля ж подарувала Дрогобичу Михайла Шалату, і він став невід’ємним елементом його культурного, наукового, громадського ландшафту. З його ініціативи тут поставлено три пам’ятники, які надають місту неповторний культурний колорит: Іванові Франку, Тарасові Шевченку, Юрієві Котермаку-Дрогобичу.

Із 1964 р. він незмінно пов’язаний із Дрогобицьким педагогічним інститутом (далі – університетом), біля трьох десятиліть був тут завідувачем кафедри української літератури. Нині професор М. Шалата досі читає студентам лекції, проводить наукову роботу.

Університет як науково-дидактична інституція покликаний виконувати дві функції – навчання студентів, передавання їм знань, наукових і культурних надбань попередніх поколінь людства. Водночас не менш важливе його завдання – наукові дослідження, примноження наукових знань у різних галузях людського буття.

Як викладач вищого освітнього закладу професор Михайло Шалата випустив у світ зі свого “духа печаттю”, без перебільшення, кілька тисяч студентів. Більшість із них нині в школах навчають нові покоління української мови й літератури; є й ті, хто на фронті боронить рідну землю від російських загарбників, і ті, хто відстоює інтереси української держави на дипломатичній службі. Кілька його випускників стали кандидатами наук і докторами, доцентами та професорами.

Уже через кілька років після приходу до вищої школи він увійшов (увірвався!) у простір українського літературознавства своєю монографією про М. Шашкевича (“Маркіян Шашкевич: Життя, творчість, громадсько-культурна діяльність”, 1969). Ця літературно-критична студія й на сьогодні залишається найповнішим і найґрунтовнішим дослідженням постаті поета на тлі епохи першої половини ХІХ віку, історії зародження й становлення галицького літературного романтизму, а водночас – історії початків народження в межах Габсбурзької монархії, у Східній Галичині, з русинів українців і формування модерної української нації, розділеної кордонами двох імперій.

Далі були вдумливі публікації творів М. Шашкевича та інших членів “Руської трійці”, зібраного ними фольклору, перевидання “Русалки Дністрової”. Водночас професор Шалата підготував цілу низку видань творів інших авторів української літературної класики – М. Устияновича, Ю. Федьковича, написав серію статей-досліджень про І. Франка, С. Коваліва, Н. Кобринську, І. Сенік, Л. Проць та багатьох інших.

Логічним продовженням праці про М. Шашкевича є і його монографія “Юрій Федькович: Життєвий і творчий шлях” (1984), де творчість буковинського письменника показана в контексті національного пробудження ще однієї провінції Австрійської (Австро-Угорської) імперії – Буковини. Цю тріаду вивершує, а одночасно й розпочинає дослідження про ренесансного ученого XV віку Ю. Котермака із Дрогобича, викладача кількох європейських університетів, поета, який творив латинською – мовою науки і культури Середньовіччя та Відродження.

Водночас його дослідницький ужинок – кілька сотень наукових, науково-популярних статей та статей для різних енциклопедій, і, звичайно ж, публіцистика.

Не менша вагомою гранню таланту М. Шалати є й поетична творчість. Перша його збірка “Зоряне переджнив’я” вийшла в Сімферополі (1964). Через роки неопубліковане й писане в шухляду, як і та поезія, що народилася на зламі епох, увійшло в збірки “Із плину літ” (1992), “Великдень” (1997), “Грабина” (1999), “Вітусяна книжка” (2001), “Рік” (2003), “Ім’я Шашкевича”, “Вітри відродження” (2005), “Вибране” (2014).

У рецензії на останню збірку поезій М. Шалати “Вибране” професор М. Ільницький зауважив дуже важливу деталь цілісного образу ювіляра: “Якби мене спитали, якій галузі творчої діяльності поета і вченого професора Михайла Шалати віддати перевагу – науковій чи поетичній, – я б, мабуть, не знайшов однозначної відповіді. Не тільки тому, що обидві вони постійно розвивалися рівнобіжно, хіба що час від часу одна примовкала, поступаючись іншій, не тому, що одна могла мати одну категорію прихильників, інша – іншу, а тому, що вони постійно так тісно перепліталися між собою мотивами, образами, ідеями, настроями, що й роз’єднати їх неможливо. У часи, коли зелене світло мали хіба що “хайживістські ямби”, вони якщо не зовсім замовкали, то говорили стишено, а в моменти відпруження, а відтак незалежності, визволялися з-під фігури умовчання, обидві здобувалися на повний голос”.

У творчому світогляді Івана Франка дуже сконденсовано сформульовано філософську концепцію ідеалу “цілого чоловіка”. У цій концепції “цілісної людини” згармонізований “внутрішній” та “зовнішній” світи особистості творять досконалу єдність. Один із Франкових віршів міг би бути безпосередньою характеристикою образу “цілого чоловіка” – людини, ученого-літературознавця, поета й перекладача, громадського діяча професора М. Шалати:

...В самоті і глуші,
Мозолі наростуть
На руках і душі.
Лиш хто любить, терпить,
В кім кров живо кипить,

В кім надія ще лік,
Кого бій ще манить,
Людське горе смутить.
А добро веселить, –
Той цілий чоловік.

На твердому гостинці поезії й літературознавства М. Шалата – один із каменярів, який уже десятиліттями лупає скалу й невтомно кладе бруківку українського слова. Добротний і неповторний шмат дороги, який він змурував за кілька десятиліть на цьому гостинці, видно неозброєним оком...

Отримано 9 березня 2017 р.

м. Дрогобич